

AKROPOLITANEC

ZA BOLJŠEGA ČLOVEKA IN BOLJŠI SVET

KAJ NAM DANES
POMENI ČAST?

UMETNOST, MORALA IN
ŽBOŽANSKI NAČINI GLEDANJA

PITIJSKE IGRE V DELFIH

FILOZOFIJA

KULTURA

PROSTOVOLJSTVO

www.akropola.org

AKROPOLITANEC

FEBRUAR 2026 | ŠT. 120

NOVA AKROPOLA | kulturno društvo
www.akropola.org

Wolfova 8, 1000 Ljubljana
070 601 651, 059 78 02 11
info@akropola.org

Tyrševa 7, 2000 Maribor
040 709 955
maribor@akropola.org

Odpiralni čas:
ponedeljek–četrtek 18.00–22.00

Ime revije: *Akropolitanec*
Založnik: Kulturno društvo Nova Akropola, Wolfova 8, Ljubljana
Odgovorni urednik: Stjepan Palajsa
Uredništvo: Andrej Praček, *urednik*, Nija Androjna, *grafično oblikovanje*, Barbara Krasnik, *prevodi*
Leto, mesec in številka izdaje: februar 2026, št. 120, mesečnik
Kontaktne podatki: akropolitanec@akropola.org
ISSN 3023-9486

B E S E D A U R E D N I K A

Ali znamo videti prijateljevo resnično razpoloženje zgolj s pogledom v njegove oči?

Ali znamo obstati pred umetnino in dopustiti, da nas v svojem skrivnostnem jeziku nagovori – morda tako, da nas od znotraj globoko presune in nam orosi oči?

Ali smo sposobni v odvijajočih se dogodkih prepoznati vzorce in slišati šepet življenja samega, neslišni glas modreca, ki nam nakazuje spremembe, ki jih moramo narediti?

Smo! Človek ima vse te sposobnosti. To čudovito bitje lahko bere med vrsticami in sliši neizrečene besede. Drevo lahko prepoznamo že po njegovi senci. Če je torej vse vidno odraz nevidnega in če je pojavni svet le odsev notranjega, potem postane jasno, kako pomembno je znati pogledati v ozadje.

A za to je potrebna ustrezna pozornost, trenutek miru, ki si ga vse težje privoščimo.

Tempo življenja je vse hitrejši. Doživimo številne dogodke in zaznamo nešteto stvari. Z zavestjo skačemo od ene do druge in se jih zaradi hitre dinamike največkrat le površinsko dotaknemo. Ostanemo vtisi, ki so zato površinski in se posledično zdijo nepovezani, brez posebnega smisla.

Naglica, ta večna sovražnica temeljitosti!

Zagotovo ste že kdaj drveli z avtomobilom skozi neznano pokrajino. Četudi vas je takrat obkrožal še tako lep pejsaž, verjamem, da od njega niste veliko odnesli. Podobno oko duše prezre pomembne stvari, če se misel nikoli ne umiri.

Umiriti se ne pomeni izgubiti hitrosti – včasih jo s tem celo pridobimo. Biti hiter predvsem pomeni biti učinkovit, to pa je ravnesje med drvenjem in počasnostjo. Drugače povedano: znati pospešiti, ko je treba, in upočasniti, ko je treba.

Obstajata namreč čas za delovanje in čas za razmislek. Oba sta pomembna in med seboj dopolnjujoča, saj drug drugega usmerjata in osmišljata.

Dobro je o doživetih dogodkih razmisliti in prepoznati njihovo ozadje. Nato odkrite principe upoštevati pri naslednjih izbirah. To nas premakne stopnjo bliže srcu življenja in že naša naslednja dejanja lahko postanejo bolj smiselna in učinkovita.

V TEJ ŠTEVILKI:

- FILOZOFIJA: 4
KAJ NAM DANES POMENI ČAST?
- FILOZOFIJA UMETNOSTI: 6
UMETNOST, MORALA IN
BOŽANSKI NAČINI GLEDANJA
- ANTIČNA ZGODOVINA : 8
PITIJSKE IGRE V DELFIH
- ANTIČNA ZGODOVINA : 12
UMETNOSTNA ZGODOVINA
- ARHEOLOŠKA VSE: 14
NEKROPOLA V ŠEMPETRU ~
EVROPA NA BIKU
- ZGodbica: 17
PRODAJALEC VAZ

Tako se "kalibriramo" in popravljamo svojo pot razvoja, ki nas spet pripelje do novih zaznav – in te so nove priložnosti za še globlje vstopanje v misterij življenja.

Morda v tej zgodbi prepoznate sporočilo simbola *taijitu* – diagrama *jina* in *janga*, povezanega z daoistično in konfucianistično filozofijo. Dualnosti, ki daje ustrezno gibanje. To je prastari simbol, ki je še zmeraj prisoten v naši zavesti, prav zato, ker izraža večni princip.

In danes, v tem hitrem tempu življenja, naj nas ponovno spomni, kako pomembno si je vzeti čas za filozofijo.

Zaključimo lahko z vabilom rimskega cesarja Avgusta – "*festina lente*" – "hiti počasi", ki nas opominja, da se učinkovitost doseže s premišljenostjo.

Andrej Praček, *urednik*

DATUMI ZAČETKOV TEČAJA:

ČETRTEK, 19. 2. 2026, OB 17.00 – TYRŠEVA 7, MARIBOR
PONEDELJEK, 23. 2. 2026, OB 19.00 – WOLFOVA 8, LJUBLJANA

Tečaj obsega 9 predavanj in se odvija enkrat tedensko ob istem terminu, v trajanju dveh šolskih ur.

SKLOP DVEH PSIHOLOŠKIH PREDAVANJ

ERICH FROMM

* UMETNOST LJUBEZNI * IMETI ALI BITI

6. IN 13. 3. OD 18.00 DP 20.30, WOLFOVA 8,
LJUBLJANA

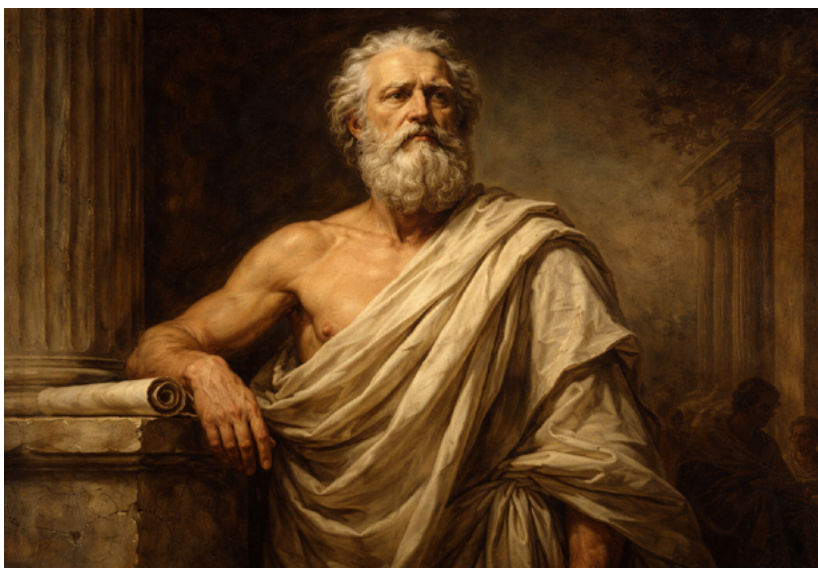
KAJ NAM DANES POMENI ČAST?

SOFIA VENUTI

Čast ... To je danes že skoraj zastarela beseda. Kaj pomeni živeti častno življenje? Ali pomeni držati glavo visoko, nad drugimi? Imeti občutek ponosa ali vzvišenosti zaradi svojega statusa ali dosežkov in si prizadevati dokazati, da smo boljši od drugih? Morda čast doživljamo na ta način zaradi kulturnega premika, ki se je zgodil v zadnjem stoletju ali dveh in drugih premikov pred tem. To bomo raziskali z vidika zahodne kulture in najprej skočili skoraj dve tisočletji in pol nazaj v čas Sokrata.

Vemo, da je Sokrat veliko časa porabil za razmišljanje in govorjenje o pravih dejanjih in dobrem, o pravičnosti in o tem, kako imeti najboljše, najpolnejše možno življenje: dobro preživeto življenje, življenje, vredno občudovanja in spoštovanja – z drugimi besedami, častno življenje. Sam je to zmozel doseči z neustrašnim iskanjem in spodbujanjem resnice, ne glede na to, kam ga je to vodilo. Sokrat je rekel, da bi morali spodbujati in si prizadevati za resnico, tudi če se ne zdi, da je to v našem največjem interesu. Tudi če nas navidezno spravlja v težave. Tudi če se lahko izmažemo z lažmi in goljufanjem. In tudi če nas nihče ne vidi. Rekel je, da na koncu nečastno ravnanje zmanjša našo lastno vrednost. Škodi nam, tudi če pri tem dobimo, kar hočemo. Sokrat je menil, da ko lažemo, goljufamo, ravnamo nespoštljivo, nepravilno, nepošteno itd., medtem ko seveda škodujemo drugi osebi (ali pa morda mislimo, da tega še ni opazila), še bolj in temeljitelje

**MORALI BI SPODBUJATI IN SI PRIZADEVATI
ZA RESNICO, TUDI ČE SE NE ZDI, DA JE TO V
NAŠEM NAJVEČJEM INTERESU. TUDI ČE NAS
NAVIDEZNO SPRAVLJA V TEŽAVE. TUDI ČE SE
LAHKO IZOGNEMO Z LAŽMI IN GOLJUFANJEM.
IN TUDI ČE NAS NIHČE NE VIDI.**

**NEČASTNO RAVNANJE ZMANJŠA
NAŠO LASTNO VREDNOST.**

škodujemo sebi, ker škodujemo svoji duši. Rekel je tudi, da je še huje kot storiti krivico to, da se kazni izogneš in dejanja ne priznaš – tako ga v bistvu storiš še drugič ter znova in znova škoduješ svoji duši s tem, da ne popraviš krivice. Vidimo torej, da je čast notranji koncept, ki temelji na moralnih vrlinah in notranjih značajskih lastnostih. Opazimo lahko tudi, da je druga plat medalje občutka časti občutek sramu in celo krivde – ne eksistencialni, temveč tisti, ko se sramujemo, če storimo nekaj, kar ni v skladu z našo moralno.

Poleg neosokratskih skupnosti, ki so se oklepale tega globokega ključa do častnega življenja, so stoično-krščanske kulture sprejele stališče, da je čast nekaj, kar priznava in podeljuje skupnost na podlagi našega zunanjega vedenja, ki ga presojajo člani skupnosti. Včasih smo živeli v majhnih vaseh, obkroženi z družino in ljudmi, ki so nas dobro poznali in so lahko spremljali naša in dejanja sosedov, ter jih presojali

v skladu s skupnimi prepričanji ter zakoni in moralo tistega časa. Bodite pozorni na to, da je druga plat medalje – sram in krivda – postala odvisna od prepričanj, odnosov in povratnih informacij iz našega družbenega okolja in ne od našega notranjega kompasa.

Ta premik se je nadaljeval v srednjem veku, ko je bil kot kodeks časti dodan še koncept viteštva, ki je poudarjal pogum, zvestobo, gostoljubnost in velikodušnost med vitezi, kar se je nato razširilo na plemiče, višji razred in naprej, v kar nekaj kulturah, seveda pa ne v vseh. Ti pa so bili tesno povezani z ugledom in slavo, zato je bila čistost ideje o častnem življenju še dodatno omadeževana s sencami.

V zadnjih stoletjih so se naše skupnosti preusmerile iz življenja v vaseh in podeželskih skupnostih v življenje v urbanih območjih, kjer so odnosi bolj neosebni in anonimni – večina mestnih prebivalcev se strinja, da imajo občutek, da so del velikih skupin, a se hkrati počutijo osamljene. V velikih mestih lahko živimo celo življenje, ne da bi bližnji ocenjevali naša dejanja, presojali naš ugled ali preverjali, kaj počnemo, s tem pa se možnost časti zmanjša.

Na koncu je gibanje psihologije 20. stoletja dvignilo našo zavedanje temne plati sramu in krivde ter tega, kako sta bila stoletja zlorabljeni v mnogih kulturah. S prekomernim izključevanjem teh čustev pa smo se morda premaknili predaleč

na drugo stran in postali neobčutljivi na okoliščine sramu in krivde, po katerih spoznamo, da smo storili nekaj nečastnega. Da, postali smo družba strpnosti, sprejemanja, odprtosti in drugih dobrih stvari ... Vendar gojimo tudi odnos, v katerem je dovoljeno vse, in če nekdo stori nekaj nečastnega, skomignemo z rameni in rečemo: *"To ni moja stvar. Kdo sem jaz, da bi sodil?"* Izgubili smo občutek za neposredno povezavo med posameznikovim vedenjem in njegovim vplivom na družbo kot celoto. Prevladujoče sodobno stališče je, da življenjski slog ene osebe nima absolutno nobenega vpliva na življenjski slog druge osebe ali na družbo kot celoto.

POSTALI SMO DRUŽBA STRPNOSTI, SPREJEMANJA, ODPRTOSTI IN DRUGIH DOBRIH STVARI ... VENDAR GOJIMO TUDI ODNOS, V KATEREM JE DOVOLJENO VSE, IN ČE NEKDO STORI NEKAJ NEČASTNEGA, SKOMIGNEMO Z RAMENI.

Vemo pa, da je naša medsebojna povezanost globlja, kot se zdi na prvi pogled, zato se moramo zavedati svojega vpliva na druge in na naš svet. Zelo pomembno je – spomnimo se prej omenjenih Sokratovih idej –, da med prizadevanjem, da bi bili dobri ljudje in na poti osebnega razvoja živimo življenje, ki z vnemo sledi tej notranji časti. Da spoznamo sebe in svoj notranji kompas, priznamo, kadar nečesa nismo naredili prav, in popravimo krivico, ki smo jo storili drugim, tudi če bi se lahko nečastno izognili posledicam. 🏛️

UMETNOST, MORALA IN BOŽANSKI NAČINI GLEDANJA

SIOBHAN FARRAR

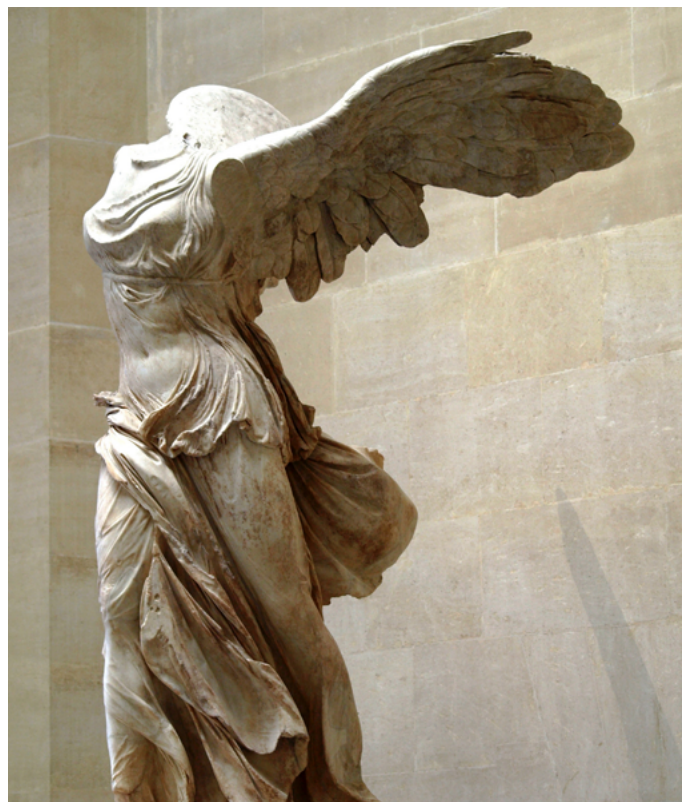
Ko se srečamo z umetniškimi deli, se pogosto omejimo na dobesečne načine zaznavanja in razumevanja njihovega sporočila. Sprašujemo se, kdo jih je ustvaril, iz česa so narejena, kaj so o njih verjeli itd. Ampak ali je za tem še kaj več? Antični filozofi so menili, da so možne različne interpretacije, ki segajo od fizičnih in zunanjih vidikov, pa tudi naprej, proti notranjim in duhovnim vrstam zaznavanja. Znanje o teh različnih ravneh je veljalo za veljavno pot in metodo za prehod od poznavanja vidnega k poznavanju nevidnega.

DAVID, MICHELANGELO, 1501-1504

V srednjeveškem krščanstvu je obstajal postopek branja svetih spisov, imenovan *lectio divina*, kar pomeni božansko branje. Na kratko, to je začetno branje besedila s premori za molitev pred osredotočeno meditacijo, da bi dosegli popolno razumevanje. Iz tega kratkega opisa lahko vidimo, da je bila izkušnja precej drugačna od običajnega branja.

Neoplatonski filozof Prokl je pojasnil različne ravni v povezavi s kipi, za katere je bilo v antiki splošno sprejeto, da pod pravimi pogoji razkrivajo določene duhovne energije. Prvič, kip je bil obravnavan dobesečno, tj. kot izdelek iz marmorja, kovine ali lesa. Drugič, kip je nekaj predstavljal; npr. določeno prepričanje, božanstvo ali vrlino. Tretjič, in kar je najpomembnejše, kip je bil razumljen kot odsev nečesa. Na končni, četrti ravni, je bil kip prepoznan kot neposredno sodelujoč v sami božanskosti. Na tej ravni je lahko gledalec naletel na čudežne vizije, o katerih so poročali v različnih obdobjih zgodovine.

NIKE SAMOTRAŠKA, 2. STOL. PR. N. ŠT.

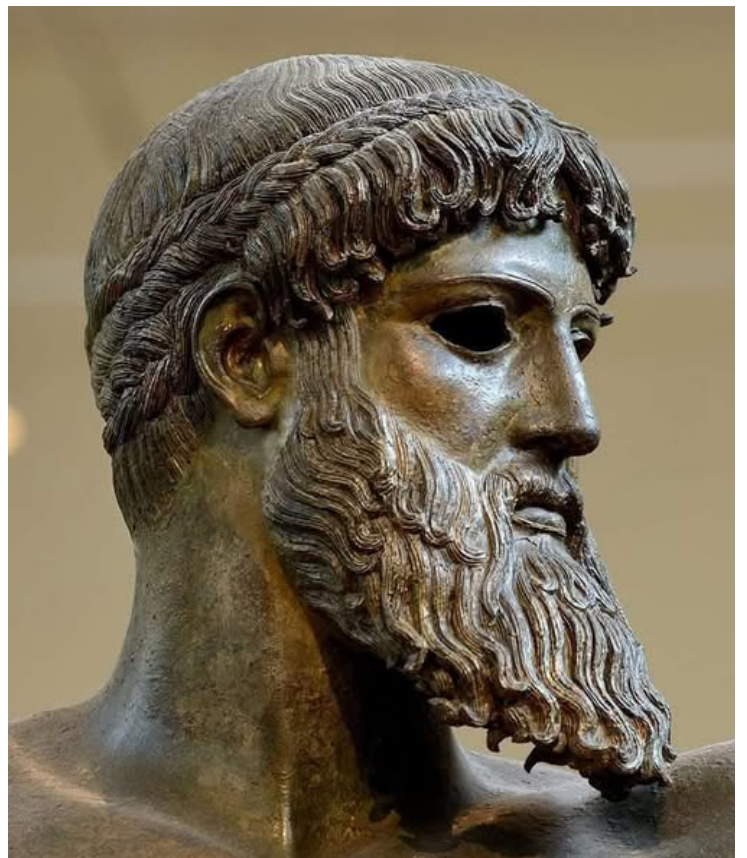
Na **prvi, dobesedni ravni**, spoznamo materialno naravo umetniškega dela, njegovo velikost, obliko ali barvo. Na **drugi** spoznamo prepričanja in mnenja o njem, na primer prikazana figura predstavlja boginjo Venero, ki je za Rimljane izražala ideal ljubezni in lepote. Raven, na kateri razumemo, da lahko stvar, ki jo gledamo, predstavlja nekaj drugega, se imenuje **alegorija** in alegorična raven razumevanja. Pomembno je omeniti, da tako dobesedni kot alegorični način razumevanja ostajata zunanji, kot filozofi pa prepoznavamo, da so pomembne tudi notranje in bolj subtilne dimenzije življenja, kar pa postavlja vprašanje – kaj sledi?

Na **tretji ravni** se zgodi nekaj povsem drugačnega, kar so antični filozofi imenovali **moralni čut**. Na tej točki nam tisto, kar gledamo, začne nekaj pomeniti, odraža nekaj, s čimer se poistovetimo. Pojavi se simbolni prag, zaradi česar je na tej ravni pomembna simbolna pismenost. Iskanje takšnega razumevanja pomeni, da umetniškemu delu ali predmetu dovolimo, da postane za nas nepogrešljiv in nam razkrije svoj pomen. Ko umetniškim delom pustimo, da se na ta način "pogovarjajo" z nami, se pogosto zgodi nekakšno spoznanje, sprememba ... Moralna raven je prelomnica, iz katere lahko vzklje **četrta** – najbolj mistična in oddaljena za nas danes – in preskoči v polnost razsvetljenja. V antiki se je ta raven imenovala **intuitivna** ali anagogična.

Dobesedna in alegorična raven razumevanja sta koristni, ker dajeta strukturo in utemeljitev našim interpretacijam, ki oblikujejo in usmerjajo naše moralne vpoglede. Vendar pa moramo pri prehodu na srečanja onkraj zunanjega dovoliti, da del nas samih sodeluje v trenutku gledanja. Da bi vstopili v moralni čut, moramo dovoliti, da umetniško delo ali predmet prikljče del nas, kar pa zahteva pogum, saj nas to običajno vodi k notranjemu sporočilu preobrazbe. Morda vsako moralno razumevanje življenja prežema predvsem ta vrsta poguma. Priljubljen srednjeveški verz pravi: *"Beseda nam preda dejstva; alegorija, kaj bi moral verjeti; morala, kako bi morali ravnati, in anagogija, na kaj lahko upamo ..."* Naj nam srečanja z umetnostjo dajo nekaj poguma za moralno delovanje in v nas znova navdahnejo podobe Dobrote in Božanskosti, na katere lahko upamo. 🏛️

MILOŠKA VENERA, MED 150 IN 100 PR. N. ŠT.

ZEVS/POZEJDON, 460 PR. N. ŠT.

PITIJSKE IGRE V DELFIH

~ ZDRUŽITEV RELIGIJE, UMETNOSTI IN ŠPORTA

Med štirimi velikimi panhelenskimi igrami antike – olimpijskimi, nemejskimi, istmijskimi in pitijskimi – so imele Pitijske igre posebno mesto. Potekale so v Delfih, na svetem področju boga Apolona, in so združevale religijo, umetnost in telesno tekmovanje v enoten kulturni dogodek.

Delfi ležijo v grški pokrajini Fokida, približno 150 kilometrov zahodno od Aten. Pred skoraj tremi tisočletji je bil tu postavljen Apolonov sveti kompleks z enim najslavnejših preročišč stare Grčije. Za njegovo delovanje so skrbele svečenice – pitije –, ki so obiskovalcem posredovale božanske

odgovore. Ime pitije se navezuje na mit o Pitonu, kači, ki naj bi prebivala na tem kraju in jo je po izročilu premagal Apolon.

Od 8. stoletja pr. n. št. je preročišče uživalo velik sloves. V Delfe so prihajali romarji iz vse Helade, darovali votivne darove in poslušali božanska razodetja. Zaradi tega stalnega toka obiskovalcev so tam nastali templji, zakladnice, spomeniki in obsežna infrastruktura. Posebno simbolno mesto je imel Omfalos, "popok sveta", ki je po mitu označeval središče sveta.

ZAČETKI PITIJSKIH IGER

Prve panhelenske in večdisciplinarne pitijske igre so bile prvič organizirane leta 586 pr. n. št. Organizacijo so takrat prevzeli amfiktioni, versko-politični zbor predstavnikov različnih grških skupnosti. Sprva so potekale vsakih osem let, kasneje pa v štiriletnem ciklu, umeščenem med olimpijade.

Po mitološkem izročilu je igre ustanovil Apolon po zmagi nad Pitonom. Zato so zmagovalce nagrajevali z lovorovim vencem, svetim drevesom boga. Nagrada ni bila materialna, temveč simbolna – priznanje časti, reda in skladnosti z božanskim redom.

SVETO PREMIRJE IN OBREDI

Tako kot pri olimpijskih igrah so tudi pitijske spremljali teoroj, glasniki, ki so po Grčiji razglašali začetek iger. Mesta, ki so želela sodelovati, so morala sprejeti sveto premirje in začasno prekiniti sovražnosti. Kršitev je pomenila izključitev in izgubo ugleda.

Prvi dnevi iger so bili posvečeni obredom, hekatombam (žrtvovanja živali), procesijam in slavnostnim pojedinam.

GLASBA, POEZIJA IN GLEDALIŠČE

Posebnost pitijskih iger je bila njihova izrazita umetniška razsežnost. Od 8. stoletja pr. n. št. pa do reorganizacije v 6. stoletja pr. n. št. so v Delfih potekala tekmovanja, ki so bila izključno glasbena. Tekmovalci so peli himne Apolonu ob spremljavi lire ali kithare, pri čemer so morali instrument igrati sami.

Tudi po vključitvi atletskih disciplin je glasba ostala osrednji del praznovanja. Program se je postopoma razširil: dodali so petje ob spremljavi flaut (aulos), zborovsko petje, plese, gledališke predstave ter v poznejšem obdobju tudi pesniška tekmovanja.

GRŠKO GLEDALIŠČE V DELFIH

Sprva so glasbena tekmovanja potekala na območju poznejšega stadiona ali na začasnih konstrukcijah, postavljenih znotraj delfskega temenosa. V 2. stoletju pr. n. št. pa je bilo v Delfih zgrajeno prvo stalno gledališče, umeščeno severozahodno od svetišča.

Gledališče je bilo zgrajeno iz belega apnenca z gore Parnas. Imelo je 35 vrst sedežev in je lahko sprejelo okoli 5000 gledalcev. Ohranila sta se avditorij in tlakovana orkestra, medtem ko so od odrskih stavb ostali le temelji.

AMFITEATER V DELFIH

Arheologi so tudi ugotovili, da scena in proskenij, ki sta tvorila ozadje odra, nista bila zelo visoka – da ne bi ovirala izjemnih razgledov na dramatično pokrajino Delfov.

Čeprav so atletska tekmovanja morda začela zasenčevati glasbene dogodke, lega gledališča znotraj svetega območja, njegova velika kapaciteta in premišljena zasnova jasno kažejo, da so glasbena tekmovanja ostala nepogrešljiv del pitijskih iger.

ŠPORTNE IN KONJENIŠKE DISCIPLINE

V 6. stoletju pr. n. št. so bile programu dodane atletske in konjeniške discipline, podobne olimpijskim. Med najpomembnejšimi so bili:

- dolihos – tek na dolge proge
- diaulos – tek na dve stadijski dolžini (pri dečkih)
- stadion – tek na eno stadijsko dolžino
- hoplitodromos – tek v polni bojni opremi
- palé – rokoborba
- pyx – boks
- pankration – kombinacija boksa in rokoborbe
- pentatlon – tek, rokoborba, skok v daljino, met diska, met kopja

Na hipodromu:

- tethrippos dromos – dirka s štirivprežnim vozom
- synoris – dirka z dvovprežnim vozom
- keles – konjeniška dirka jezdecev

Tekmovanja so potekala v starostnih kategorijah. Zadnji dnevi so bili namenjeni konjeniškim disciplinam: dirkam z dvovprežnimi in štirivprežnimi vozovi ter jahalnim dirkam. Te so potekale na hipodromu v bližnji Kirri, medtem ko je svetišče ostajalo predvsem prostor obredov.

STADION

Delfi danes ohranjajo mnoge arheološke ostanke, povezane z igrami. Delfski stadion, zgrajen v 5. stoletju pr. n. št., velja za najbolje ohranjen stadion v Grčiji.

Arheološki ostanki stadiona so izjemni. Na severni strani je bilo dvanajst vrst sedišč, vklesanih neposredno v naravno skalo. Na južni strani je bil prostor za dodatnih šest vrst, tekmovalna steza pa je bila okrašena z vrsto rimskih lokov iz 2. stoletja. Tekmovalni prostor ohranja tako startne kot ciljne črte, vključno z utori za stopala tekačev, ki so še vedno na svojem mestu.

STADION V DELFIH

Posebnost je napis iz 4. stoletja pr. n. št. na podporni steni stadiona, ki prepoveduje pitje vina na stadionu. Za kršitev je bila predpisana kazen petih drahem.

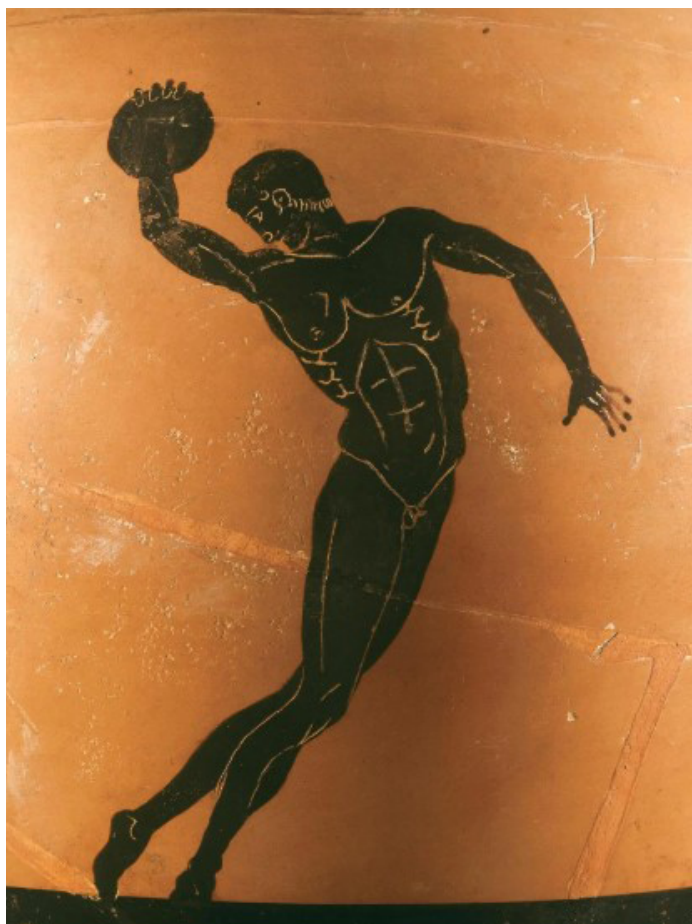
Gimnazij in palestra sta ležala pod Apolonovim temenosom, v bližini templja Atene Pronaie. Današnji ostanki segajo v 4. stoletje pr. n. št.

ROKOBORBA (PALÉ)

Objekte so uporabljali tako domačini kot športniki v treningu. Razprostirali so se na dveh terasah. Na zgornji sta bili dve vadbeni tekaški stezi. Pokrita notranja steza (xystos) je imela stebriščni hodnik, ki je športnike ščitil pred vremenskimi vplivi. Ob njej je bila odprta vadbeni steza (paradromis).

Na spodnji terasi je bila palestra za rokoborbo. Tam so bili tudi prostori za preoblačenje ter velik okrogel bazen za kopanje.

METALEC DISKA NA ANTIČNI GRŠKI VAZI, ČRNOFIGURALNA TEHNIKA, 6. STOL. PR. N. ŠT.

ZANIMIVOST

Najdeni napisi razkrivajo zanimive podatke o tekmovalcih pitijskih iger. Napis iz leta 50 n. št. dokazuje, da so med tekmovalci sodelovale tudi ženske.

Gre za tri sestre, ki so zmagovale ne le na pitijskih igrah, temveč tudi na drugih panhelenskih tekmovanjih. Po napisu je ena izmed njih, Trifosa, zmagala v stadionu v Delfih in na istmijskih igrah – kot prva ženska. Njena sestra Hedeia pa je zmagala v dirki z vozom.

ZATON IGER

Pitijske igre so se ohranile tudi po rimski osvojitvi Grčije, vendar so postopno izgubljale pomen. Preročišče je še delovalo, a njegov vpliv je slabel. V 3. stoletju n. št. so delfske zaklade opleniili Goti in Heruli, v naslednjem stoletju pa so igre dokončno prenehale.

ZAKLJUČEK

Pitijske igre niso bile zgolj športno tekmovanje. Bile so celosten kulturni pojav, v katerem so se prepletali obredi, glasba, poezija, gledališče in telesna disciplina. Delfi so v tem smislu predstavljali simbolno središče grškega sveta: kraj, kjer se je človek uril v ravnotežju med telesom, umom in redom, ki ga je po antičnem razumevanju predstavljal Apolon. 🏛️

Pripravila: Nija Androjna

Viri:

<https://historyandarchaeologyonline.com/ancient-greek-musical-contests-at-the-pythian-games-delphi/>
<https://historyandarchaeologyonline.com/archaeology-and-the-ancient-greek-pythian-games-at-delphi/>

KOČIJAŽ IZ DELFOV

~ ZMERNOST KOT TEMELJ KLASIČNEGA IDEALA

Kočijaž iz Delfov (grško: Ἡψίοχος, dobesedno "tisti, ki drži vajeti") je ena najpomembnejših ohranjenih starogrških plastik in hkrati eden redkih skoraj v celoti ohranjenih bronastih kipov klasične dobe. Nastal je okoli leta 470 pr. n. št. in velja za ključni primer zgodnjega klasičnega oziroma t. i. strogega sloga, ki označuje prehod iz arhaične togosti v uravnotežen klasični realizem.

Kip upodablja voznika dirkalnega voza v trenutku po zmagi na pitijskih igrah v Delfih, ko svoj voz in konje predstavi občinstvu. Ne gre za trenutek akcije, temveč za premišljen, skoraj zadržan postanek po doseženem vrhuncu – prav v tem pa se razkrije njegov globlji pomen.

ZADRŽANA DRŽA IN OBVLADOVANJE ČUSTEV

Čeprav je mladenič zmagovalec, njegova drža ne izraža evforije ali vznesenosti. Nasprotno: figura stoji mirno, pokončno in zbrano. Ta zadržanost uteleša klasični ideal παν μέτρον ἄριστον – zmernost kot najvišjo vrednoto. V klasični Grčiji je veljalo, da civiliziran človek svoje notranje vzgibe obvladuje, ne pa da jih nekontrolirano razkazuje. Samonadzor, posebej v trenutkih slave ali preizkušnje, je bil razumljen kot znak notranjega reda in etične zrelosti.

Kočijaž svojo zmago sprejme z dostojanstvom. Prav ta sposobnost obvladovanja čustev je po prepričanju Grkov ločevala človeka od živali in je prežemala umetnost, filozofijo in vzgojo klasičnega obdobja.

OBLIKA MED GEOMETRIJO IN REALIZMOM

Figura je oblečena v dolg hiton (xystis), značilno oblačilo voznikov dirkalnih vozov. Oblačilo sega do gležnjev in je v pasu speto s preprostim pasom, dodatna trakova čez ramena sta preprečevala, da bi se tkanina med dirko napihovala. Gube oblačila so urejene; navpične linije spodnjega dela se ritmično nadaljujejo okoli trupa in ustvarjajo občutek reda ter stabilnosti.

Pod stiliziranimi gubami se jasno zazna atletsko, skladno telo. Kip s tem doseže ravnotežje med idealizirano geometrijo in realističnim posnemanjem človeške anatomije – ravnotežje, ki je eno temeljnih meril klasične umetnosti.

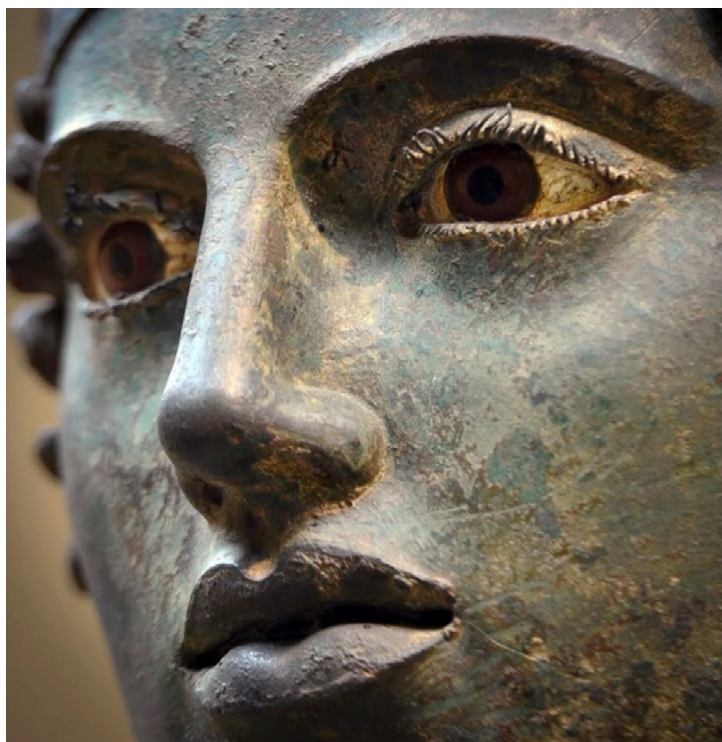
OBRAZ IN DETAJLI

Izraz obraza je umirjen, skoraj brezčasen. Ni sledu o utrujenosti ali vzhičenosti; pogled deluje zbran in oddaljen, kot da figura stoji med človeškim in božanskim redom. Tehnični detajli so izjemni: trepalnice in ustnice so izdelane iz bakra, oči iz oniksa, naglavni trak z meandrom pa je bil prvotno okrašen s srebrom. Ti materiali ne ustvarjajo razkošja v razkazovalnem smislu, temveč subtilno poudarjajo plemenitost figure.

Kodri mokrih las in mehko oblikovana brada namigujejo na pravkar končano dirko, vendar brez dramatičnih poudarkov. Tudi stopala niso zgolj statična podpora telesu: z rahlo zasukanostjo sprožijo subtilno dinamiko, ki težki bronasti masi daje občutek lahkotnosti.

ZGODOVINSKI KONTEKST IN POMEN

Po ohranjenem napisu na podstavku vemo, da je kip naročil Polizalos, tiran sicilijanske Gele, kot posvetilo bogu Apolonu ob zmagi v dirki z vozovi na Pitijjskih igrah (478 ali 474 pr. n. št.). Aristokrati so nastopali kot lastniki vpreg, dejanski voznik pa je bil pogosto profesionalni tekmovalec. Kip lahko predstavlja dejanskega voznika, katerega identiteta ni znana, lahko pa gre za idealizirano upodobitev zmagovalca brez individualnega portreta.

Kočijaž je bil del večjega kiparskega sklopa, ki je vključeval voz, štiri konje in spremljevalca; od te celote so se ohranili le fragmenti konj in vajeti.

Leta 373 pr. n. št. je močan potres stresel svetišče v Delfih in kip zasul z ruševinami. Prav ta naravna katastrofa je omogočila njegovo izjemno ohranjenost. Ponovno je bil odkrit leta 1896 med velikimi arheološkimi izkopavanji in danes stoji v posebni dvorani arheološkega muzeja v Delfih.

ZAKLJUČEK

Kočijaž iz Delfov ni pomemben zgolj kot vrhunski dosežek bronaste tehnike ali kot redko ohranjen kip. Njegov pomen je predvsem simbolen: uteleša trenutek, ko se je grška umetnost – in celotna miselnost – zavestno obrnila k ravnotežju, meri in notranjemu redu. V njegovi tišini in zadržanosti se ne kaže šibkost, temveč moč: moč človeka, ki je gospodar samega sebe. 🏛️

Pripravila: Nija Androjna

Viri:

<https://ancient-greece.org/art-architecture/charioteer-of-delphi/>

RIMSKA NEKROPOLA V ŠEMPETRU

ANDREJ PRAČEK

~ EVROPA NA BIKU

V SAVINJSKI DOLINI STOJI EDEN NAJDRAGOCENEJŠIH ANTIČNIH SPOMENIKOV EVROPE – RIMSKA NEKROPOLA V ŠEMPETRU. ČEPRAV JO UMETNOSTNI ZGODOVINARJI OPISUJEJO KOT "NAJLEPŠO NEKROPOLO ZUNAJ APENINSKEGA POLOTOKA", OSTAJA V SLOVENSKI ZAVESTI SKORAJ NEOPAŽENA.

TO NI ZGOLJ ZBIRKA GROBNIC. TO JE KAMNITA KNJIGA O PETIH VEČNIH LJUBEZNIH, KI SO JIH RIMLJANI RAZUMELI KOT TEMELJE ČLOVEKOVEGA DOSTOJANSTVA: LJUBEZEN MED ČLOVEKOM IN BOGOM, LJUBEZEN MED ZAKONCEMA, MED PRIJATELJI, MED BRATI, LJUBEZEN DO SVOJEGA NARODA IN DOMOVINE.

ŠEMPETER JE VEČ KOT ARHEOLOŠKO NAJDIŠČE. JE MOŽEN SLOVENSKI ELEUZIS – PROSTOR, KJER BI SE LAHKO ZNOVA UČILI GLEDATI SVET Z OČMI, KI VREDNOSTI NE MERIJO PO MATERIALNEM, TEMVEČ PO VEČNEM.

Predstavitev motiva:

EVROPA NA BIKU

MOTIV, IZKLESAN V KAMEN

Osrednji relief na grobnici Enijev v nekropoli v Šempetru prikazuje mlado dekle, ki jo mogočni beli bik na svojem hrbtu prevaža prek morja. Motiv je vzet iz mitologije klasične Grčije, s katerim je umetnik najverjetneje želel nagovoriti prisotne k razmisleku o pomenu in nujnosti sprememb – tudi tistih, ki pomenijo smrt in žalost.

V skladu z antično mislijo smrt na enem mestu hkrati pomeni rojstvo na drugem, kar je lahko tudi razlog za veselje. Je tovrstna sprememba torej razlog za žalost ali veselje? Razlika je le v perspektivi, s katere gledamo na dogodek.

RIMSKA NEKROPOLA, ŠEMPETER, 2. STOL.

MITOLOŠKA ZGODBA

Evropa, hči feničanskega kralja Agenorja, vzgojena v prefinjenosti in znanju, je neko noč sanjala nenavadne sanje. Prikazali sta se ji dve ženski: ena iz Azije, njene domovine, druga neznanka z zahoda. Sporekli sta se, kateri pripada.

Naslednje jutro je skupaj z drugimi dekleti odšla na morsko obalo nabirati cvetje. Morje je bilo mirno kot zrcalo, zrak pa napolnjen z vonjem cvetočih pomarančevcev.

Tedaj se je med dekleti na beli peščeni plaži pojavil neznan bik. A to ni bil navaden bik: bil je sijoče bel, njegova koža je imela skoraj nebeški lesk, rogovi so bili kakor iz lapisa, oči pa globoke in blage. Izražal je mir, ne moči; klic, ne grožnje.

Evropa se mu je približala brez strahu. Bik se je rahlo priklonil in se ulegel v travo. Dekleta se ga niso prestrašila in so se začela igrati okoli njega. Evropa se je zaupljivo in nasmejana usedla nanj.

Bik se je dvignil in najprej zelo počasi, nato vse hitreje stekel ter nenadoma planil v morje. Valovi so se razmaknili kakor zaves. Dekleta so v kriku obstala, Evropa pa ni kričala. Bik je začel spreminjati obliko. Njegova moč ni bila več moč živali, temveč moč neba. Evropa je razumela: to je Zevs. Ne kot tiranski vladar, temveč kot sila, ki vabi človeka v neznano. Ni je ugrabil kot plen – izbral jo je, ker je v njej zagorel klic k neznanemu. Evropa ni niti pogledala nazaj.

Ko sta prispela na Kreto, je že vedela, da je prestopila mejo otroštva. Ni več stopala kot princeska Fenicije, temveč kot prva kraljica novega sveta. Zevs se ji je razodel v svoji božanski podobi.

RIMSKI MOZAIK, BIBLOS, LIBANON, 2. - 3. STOL.

Rodila mu je tri sinove: Minosa, Radamanta in Sarpedona. Tako je postala začetnica civilizacije, ki bo iskala ravnovesje med instinktom in razumom, med zemljo in nebom, med močjo in ljubeznijo.

Od takrat naprej se celina, na katero je prispela, imenuje po njej – Evropa.

FILOZOFSKI RAZMISLEK

Čeprav je udobno ostati v poznanem in varnem, si je včasih treba upati zapustiti staro. Preseči je treba kraj oziroma obliko življenja, ki je svoje potenciale že izčrpala. Ko ta ne nudi več možnosti za napredek, je smiselno stopiti naproti novim priložnostim.

Prehodi v novo in neznano so kritične točke. Negotovost in tveganje rodita strah, ta pa nas z lažnimi izgovori pogosto drži vezane na staro ter onemogoča naraven tok razvoja. Ko pa gre za klic duše, mu je vredno prisluhniti, četudi zahteva preseganje ustaljenega stanja – morda prav zato, da v njem ne obstanemo.

Lepo vzgojeno dekle kraljevskega porekla predstavlja lepo dušo, ki jo prav zaradi njene vzvišene narave čakajo pomembne nove naloge. Zapustila bo ustaljene oblike bivanja in plamen življenja prenesla v druga področja. Prihodnost je negotova, a že prisotna v nezavednem, na kar namigujejo dekličine sanje – šepet notranjega glasu, ki jo pripravlja na podvig.

V tem primeru ne gre za osebne kaprice ali slučajen dogodek, temveč za klic duše – voljo bogov. Zato v mitu Evropo zapelje sam Zevs. Čeprav je prehod skozi neznane globine morja tvegan, je potovanje na hrbtu boga varno. Evrope se ne dotakne niti kapljica morja, kaj šele "pošasti", ki se skrivajo v njegovih globinah. Z božansko zaščito potuje povzdignjena nad nevarnosti.

Relief na grobnici mlade deklice se najverjetneje nanaša na njeno smrt in sporoča, da s tem, ko je zapustila domače okolje, ni nastopilo nič dokončnega, temveč naraven in morda celo potreben korak. Sporoča, da je to trenutek žalosti, a hkrati tudi veselja, ki ga žalujoči v tistem trenutku težko uzrejo.

V **individualnem ključu** zgodba govori o tem, da navdahnjen posameznik, ki začuti klic svoje duše, s svojo voljo (vzvišen element v nas, ki ga predstavlja Zevs) izbere, da zapusti poznane oblike bivanja in svojo moč prenese v nove. Gre za zavestno izbiro, ki zahteva žrtev relativnega udobja, da bi življenje teklo naprej. V tem povsem življenjskem podvigu ni zunanjega zagotovila ne varnosti ne uspeha, zato se pojavljajo dvomi in oklevanje.

Če je poriv čist in gre za klic duše, mit sporoča, da smo pod zaščito bogov. Treba je zaupati nezavednemu oziroma lastnemu notranjemu glasu. To je lastnost herojev. Krasi jih pogum in sposobnost preseganja udobnih stanj. Pripravljeni so žrtvovati poznano, ker gre za nujen napredek in preporod. Prav sposobnost prerajanja daje heroju večno mladost – vitalnost in vedrino.

Sociološki ključ mita je vezan na odgovorno vlogo posameznikov v družbi. Princesa iz zgodbe zapusti domovino, da bi svoje poslanstvo udejanjila na drugem otoku. Novi kraj bo nosil njeno ime, kar pomeni, da ga bo z lastno močjo

RIMSKA NEKROPOLA, ŠEMPETER, 2. STOL.

oživila. Heroji so tisti, ki z združenimi močmi oživljajo in prenavljajo okolje, prinašajo nov impulz oziroma vitalne elemente civilizacije. Družba kot entiteta se prav tako obnavlja. Njeno gonilo so njeni najplemenitejši posamezniki.

VEDNO AKTUALNA POTREBA PO OBNOVI

Čeprav se smrti dogajajo, življenje ne preneha. Življenjski impulz potuje skozi različne oblike pojavnosti – ene zapušča, druge oživlja. Oblike same so minljive: nekaj časa oživljene, nato zapuščene iz plemenitega razloga obnove.

Na koncu se lahko vprašamo: "Kaj je življenje?" In nato še konkretnije: "Katere oblike, ki nas obkrožajo, so dejansko žive in katere so le zombiji v razkroju?" Pomembno je, da se zazremo tudi vase in si iskreno odgovorimo: "Ali s svojimi načini delovanja živimo ali zgolj preživljamo?"

Če ob tem z občutkom praznine obstanemo pri drugi možnosti, je morda čas za korak obnove. Obnova je zavestno in zrelo dejanje, dejanje poguma in vizije.

Izrazimo svojo resnično lepoto – naj iz naše notranjosti zasijejo vrline, da se bodo "bogovi" v nas zaljubili. Tako "bogovi" v naši notranjosti zaživijo in postanemo mali heroji, večno mladi – entuziasti, polni življenja in moči. 🌿

PRODAJALEC VAZ

TRGOVEC NA TRŽNICI PRODAJA VAZE. PRIBLIŽA SE ŽENSKA IN SI OGLEDUJE BLAGO. NEKATERI IZDELKI SO BREZ POSLIKAV, DRUGI SO SKRBNOKRAŠENI. ŽENSKA VPRAŠA ZA CENO VAZ. NA SVOJE PRESENEČENJE IZVE, DA VSE STANEJO ENAKO.

"KAKO LAHKO OKRAŠENA VAZA STANE ENAKO KOT DRUGA, PREPROSTA?" VPRAŠA.

"ZAKAJ ZAHTEVATI ENAKO ZA DELO, KI JE ZAHTEVALO VEČ ČASA?"

"JAZ SEM UMETNIK," ODGOVORI TRGOVEC.

"LAHKO ZAHTEVAM DENAR ZA VAZO, KI SEM JO NAREDIL, NE PA ZA NJENO LEPOTO. LEPOTA JE BREZPLAČNA."

MAKTUB, PAULO COELHO

BOLJE JE TRPETI KRIVICO KOT JO STORITI.

PLATON

www.akropola.org